

Regeringskansliet
Näringsdepartementet
103 33 Stockholm

Landsbygdskommitténs slutbetänkande (dnr N2016/00222/HL)

Länsstyrelsen i Västra Götalands län, som också är Vattenmyndighet för Västerhavet, yttrar sig över den parlamentariska landsbygdskommitténs slutbetänkande (SOU 2017:1).

Sammanfattning och övergripande synpunkter

Länsstyrelsen stödjer i stort kommitténs förslag, men anser att de behöver sättas i ett större sammanhang och även anpassas och utvecklas i flera fall. Länsstyrelsen anser vidare att betänkandet i vissa delar inte är tillräckligt genomarbetat.

Fungerande kapitalförsörjning för företag på landsbygden är väsentligt, varför nya lösningar inte bör innebära dyrare lån med sämre villkor för företag på landsbygden.

Tillgången på service i form av utbyggd digital infrastruktur, möjligheter att hantera kontanter och en fungerande postgång är en förutsättning för landsbygdens fortsatta utveckling.

Länsstyrelsen anser att hänsynen till landsbygden är mycket betydelsefull för hållbar utveckling, men att den inte går att se isolerat från den övriga politiken. Landsbygdspolitiken måste vara en integrerad del av helheten. Landsbygdens framtid ligger i att vara en del av den hållbara samhällsutvecklingen, inte ett parallellspår.

Synpunkter på betänkandets förslag

2. Näringsliv och företagande

Länsstyrelsen delar slutsatserna att näringsgrenarna på landsbygden både har stor potential att utvecklas och kan bidra i stor omfattning när det gäller att öka sysselsättningen samt att ställa om till ett biobaserat och fossilfritt samhälle. Ska detta bli verklighet behövs de regelförenklingar genomföras som länge har diskuterats, inte minst inom jordbrukarstöden och stöden inom Landsbygdsprogrammet.

Länsstyrelsen anser att vattenbruket har en potential att bidra till landsbygdens utveckling. Mot bakgrund av det bedömer vi att vattenbrukets villkor och rättsliga förutsättningar behöver ses över.

2.3.1 Tillgång till finansiellt kapital

Länsstyrelsen delar uppfattningen att kvinnors möjligheter till företagande på landsbygden är en viktig fråga. Länsstyrelsen understryker vikten av att rikta särskilt fokus på finansiering av kvinnors företagande, och efterfrågar än mer konkreta förslag. Krav bör ställas så att representanter i Saminvests styrelse har tillräckliga kunskaper i dessa frågor.

Kapitalförsörjningen är väsentlig för landsbygdens företag. Bankerna är i allt mindre utsträckning representerade på landsbygden och har därmed sämre kännedom om näringslivet där. Det påverkar landsbygdsföretagens möjligheter till lån. Almi lyfts fram som en möjlig finansiär. Almi går vanligen in där bankerna av olika orsaker inte kan ställa upp med hela behovet av kapital. Som ett komplement till bankerna tar Almi ut en ränta som ligger över den genomsnittliga bankräntan, för att kompensera för den högre risken och för att inte konkurrera med bankerna. Företag baserade på landsbygden ska dock inte behöva få sämre lånevillkor än jämförbara företag som ligger närmare en tätort.

2.3.2 Förnyelse och innovation

Länsstyrelsen stödjer förslagen för att skapa goda förutsättningar för företag på landsbygden, inte minst att nå ut med innovationsstöd via forskare och rådgivare som har förståelse för landsbygdens frågor. Programmen för innovation måste bli tillräckligt enkla och behovsanpassade. Länsstyrelsen tillstyrker också en utökad budget för innovationsgrupper och att stödet riktas till fler grupper.

2.3.3 Omställning till hållbar utveckling

Länsstyrelsen stödjer att kommande landsbygdsprogram ska verka för att uppnå målen om ett fossilfritt samhälle där biobaserad ekonomi är en viktig del, men i första hand måste de gröna näringarnas roll drivas inom klimat- och miljöpolitiken samt inom infrastrukturpolitiken.

Länsstyrelsen stödjer att myndigheter vid offentlig upphandling ska ställa krav som motsvarar svenska miljökrav och regler för djurskydd. Länsstyrelsen driver i dag tillsammans med Västra Götalandsregionen ett projekt för att öka andelen lokal mat i offentlig upphandling.

Besöksnäring med stor potential och stora utmaningar

Länsstyrelsen delar bedömningen att fragmenteringen inom besöksnäringen är problematisk. Ytterligare åtgärder, speciellt riktade till småföretag för att ge dem möjligheter till samverkan sinsemellan och med andra aktörer, kommer att behövas.

2.3.5 Kunskapsutveckling om näringsliv i landsbygderna

Länsstyrelsen anser att forskningen om regional- och landsbygdsekonomi bör förstärkas och att medvetenhet om skillnader i kvinnors och mäns villkor för företagande på landsbygden är ett viktigt ämne. Länsstyrelsen är dock tveksam till att det är ett forskningscentrum som krävs.

3. Digital kommunikation och transportinfrastruktur

Länsstyrelsen instämmer i behovet av fortsatt intensiv utbyggnad av IT-infrastruktur. Det skapar förutsättningar för att leva, arbeta och ha sin fritid på landsbygden och ger inte minst möjligheter att verka på landsbygden utan att ständigt behöva förflytta sig fysiskt. En väl fungerande landsbygd kan inte innebära ett ökat behov av transporter, utan måste bygga på ekologiskt hållbara grunder. Länsstyrelsen vill i sammanhanget även påpeka behovet av innovativa kollektivtransportlösningar som möjliggör förflyttningar utan privatbilism.

3.1 Hela landet ska kunna dra nytta av digitaliseringens möjligheter

Länsstyrelsen stödjer det nya högre målet för bredband. Det är ett måste för att alla medborgare ska få samma möjligheter att dra nytta av digitaliseringens möjligheter. Behovet av medel är stort och Länsstyrelserna skulle kunna fördela betydligt mer medel än vad som i dag tilldelas. Vi vill dock betona att Landsbygdsprogrammet ensamt inte kan ta hela kostnaden för en stor nationell infrastruktursatsning.

Vi anser att det är mycket positivt att fiberföreningarna har fått stödet. Det har inneburit ett stort ideellt arbete och engagemang som gjort att dessa nät byggts betydligt billigare än vad som skulle varit möjligt på annat sätt. Västra Götalands län har en av de lägsta stödnivåerna i landet, men vi ser inte det som ett problem. Det möjliggör för fler att få stöd och därmed ökar chansen att målet uppfylls.

Landsbygdskommittén menar att det kommer bli svårare att bygga på denna typ av ideellt engagemang framöver, vilket kanske kan stämma i vissa fall. Hittills har upplägget med fiberföreningar dock varit mycket positivt, varför vi bedömer att det föreslagna upplägget med upphandling inte vore lika effektivt. Vi vill betona att det regionala ansvaret för stöden och att en eventuell upphandling bör ligga kvar på Länsstyrelserna, då det i dag är här som kunskapen om regelverk och konkurrensutsättning finns på regional nivå. Det är viktigt att öppna nät och andra konkurrensfrämjande regler fortsätter att vara ett krav för stödet, så att nätet byggs ut på ett effektivt och inte konkurrenshämmande sätt. Att ge stöd till att täcka de vita fläckarna ser vi positivt på. För att minska kostnaderna bör samgrävning utnyttjas i högre grad, exempelvis med el eller VA.

De hushåll vars koptarnät avvecklas, behöver få tillgång till fiber eller annan uppkoppling i tid. Koptarnätet bör inte avvecklas, innan alternativen har byggts ut.

5. Samhällsplanering och bostadsbyggande

Att endast etablera bostäder på landsbygden skapar inte bättre förutsättningar för ungdomar och nyanlända, utan riskerar snarare att skapa utanförskap om inte en helhet med bostad, arbete, skola och fritid kan erbjudas.

5.1 Landsbygderna i den kommunala översiktsplaneringen

Länsstyrelsen ser positivt på att en vägledning utarbetas för kommunernas arbete med att utveckla landsbygden, men vill samtidigt påpeka att mycket av den planeringspotential som krävs redan finns i befintliga verktyg inom översiktlig planering och att det snarare är kommunernas prioriteringar som leder till ett sämre planeringsarbete i glesbebyggda områden. I detta sammanhang är det viktigt att ta hänsyn till de utmaningar som klimatförändringarna och klimatanpassningen innebär.

Länsstyrelsen ser positivt på att vissa restriktioner undanröjs eller minskas i vissa områden, eftersom detta sannolikt kan underlätta utbyggnaden på landsbygden. Länsstyrelsen vill poängtera vikten av att undantag, lättnader och förändringar görs tillräckligt tydliga för att kunna förstås enkelt av envar, så att långdragna domstolsöverprövningar och motstridiga förväntningar mellan samhällets aktörer och privata intressen kan undvikas.

I den fortsatta beredningen bör man hålla i åtanke att ett ökat fokus på landsbygderna i den kommunala översiktsplaneringen innebär att alla typer av vatten måste ses som gemensamma resurser och att miljö kvalitetsnormerna för vatten behöver tydliggöras som en planeringsförutsättning för kommunerna. Betydande påverkan på vattenförekomster får i förlängningen inte riskeras vid genomförandet av detaljplanerna. Kommitténs förslag om att Boverket ska utarbeta en vägledning för landsbygdernas värden och utvecklingsmöjligheter behöver samordnas med Vattenmyndigheternas åtgärdsuppdrag till Boverket.

5.1.1 Riksintressen påverkar

Länsstyrelsen anser att kommitténs förslag är alltför generellt och areellt inriktat.

I Riksintresseutredningens slutbetänkande (SOU 2015:99) föreslås att länsstyrelsen och regeringen ska kunna göra undantag från kravet att tillgodose riksintressen om det är ett viktigt allmänt intresse att använda marken till exempelvis bostadsbebyggelse, under förutsättning att det främjar en hållbar utveckling ur ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt. Länsstyrelsen vill lyfta fram denna mer nyanserade bedömning av behovet av undantag från att tillgodose riksintressen, jämfört med kommitténs förslag. I en eventuell vidare utredning för att begränsa riksintresseområdenas areal som kommittén föreslår, behöver arbetet utgå från avvägningar mellan de syften som områdena inrättats för gentemot betydelsen för landsbygdens utveckling.

5.1.2 Enklare att bygga i strandnära lägen

Betänkandet ger en ganska dystert bild av vilken effekt reglerna om landsbygdsutveckling i strandnära lägen har kommit att få. Bilden kan dock nyanseras av att såväl antalet dispenser som antalet detaljplaner inom LIS-områden visar en markant och kontinuerlig stigande trend sedan reglerna började tillämpas 2010. Vi kan ändå instämma i att det är angeläget att stödja kommunerna i att utnyttja de möjligheter till ökad bosättning och etablering av verksamheter som finns i de existerande strandskyddsreglerna. Det bör kunna ske inom ramen för en generell kompetenshöjning hos kommunerna i fråga om strandskyddet.

5.1.3 Översyn av vatten- och avloppslagstiftningen

Länsstyrelsen anser att det finns skäl att se över delar av lagstiftningen, men anser samtidigt att regelverket om anläggande och drift av vatten- och avloppsanläggningar måste syfta till ett långsiktigt hållbart bostadsbyggande och inte endast ses som ett hinder för bostadsbyggande. Se därför gärna över lagstiftningen, men beakta samtidigt risken för hälsoproblem, som är en bakgrund till lagstiftningen.

6. Kommersiell service, välfärdstjänster och kultur

6.2 Den kommersiella servicen i landsbygderna – överväganden och förslag

Länsstyrelsen ser mycket positivt på en fortsatt samverkan inom utvecklingen av kommersiell service. Olika förvaltande myndigheter, regioner och länsstyrelser har alla ett ansvar för ett fortsatt arbete med att säkra landsbygden med kommersiell service.

6.2.2. Den samhällsomfattande posttjänsten i landsbygderna

Det är viktigt att posttjänsterna på landsbygden är tillförlitliga, både för företag på landsbygden och för internet-handeln.

6.2.3 Kreditinstitutens ansvar för betaltjänster och kontanthantering behöver lagregleras

Kommitténs förslag är mycket positivt. Ytterligare åtgärder kan vidtas för att öka servicen inom detta område. I dagsläget har företagen och föreningarna stora och växande problem att sätta in pengar, inte minst dagskassor. Banksektorn bör förslagsvis arbeta tillsammans, för att finansiera insättningsmöjligheter för föreningar och företag i form av servicekontor eller fler insättningsboxar. Avvecklingen inom detta område går alltför snabbt och alternativen är otillräckliga på landsbygden. Kan föreningarna inte på lämpligt sätt göra insättningar till bankkonto, uppstår problem med både säkerhet och finansiering. Stora säkerhetsrisker uppstår exempelvis när privatpersoner förvarar föreningarnas insamlingskassor hemma i brist på alternativ.

6.7.1 Kulturen behöver bli mer tillgänglig i landsbygderna

I många delar av landsbygden utgör föreningslivet nätet för kultur- och även fritidsutbudet. Föreningslivet riskerar att urholkas, då de inte längre kan hantera insamlade pengar säkert.

7. Statens närvaro

Länsstyrelsen stödjer utredningens förslag gällande statens närvaro. De mindre kommunerna i länet framför oro över att statens närvaro minskar och i vissa fall försvinner helt.

7.1.3 Ny organisering av statlig lokal service

Länsstyrelsen stödjer huvudinriktningen i utredningens förslag, att tillförsäkra en tillräcklig lokal statlig service för medborgarna. Vi bedömer också att en ny organisatorisk lösning behövs för att uppnå tillräckligt hög grad av tillgänglighet och närhet för medborgarna. Sannolikt behöver alternativa förslag utvecklas och analyseras ytterligare. För vår del bör framhållas att länsstyrelsen kan spela en roll i sammanhanget. Samarbetsmöjligheterna med kommunerna bör också utvecklas vidare, för att ge en så bred tillgänglighet som möjligt.

Minst ett kontor i varje FA-region riskerar att vara en inte tillräckligt hög ambitionsnivå, då den enligt vår bedömning kan leda till en alltför gles närvaro. FA-regionerna är ofta förhållandevis stora och minskar dessutom i antal i takt med regionförstoringen; vid senaste revideringen 2015 minskade antalet från 71 till 60. Vårt län täcks i huvudsak av sju FA-regioner. Vi bedömer att en tätare närvaro behövs och efterfrågas i vårt län.

7.1.4 Statliga tjänster omlokaliseras från Stockholm till FA-regioner i behov av statliga arbetsplatser

Länsstyrelsen stöder inriktningen på kommitténs förslag, särskilt att fokusera på möjligheten att omlokalisera funktioner inom myndigheterna. Med en ändamålsenlig lokal och regional organisation som är tillgänglig och nära för medborgarna, följer goda möjligheter att även sprida de statliga jobben över riket.

Frågan är större än landsbygden och handlar även om att fördela statliga jobb över riket som helhet. I det perspektivet bedömer vi att kommitténs ambitionsnivå är alltför låg. Kommittén utgår från ökningen i Stockholm under senare år, men strukturen och fördelningen mellan huvudstaden och landsorten var inte optimal före det heller. Således ser vi möjligheter till större omfördelningar, särskilt om staten drar nytta av sin lokala och regionala närvaro.

Slutligen innebär perspektivet att fördela statliga arbeten mer ändamålsenligt över riket, stad som land, att en helhetslösning bör kompletteras med fler förutsättningar för omlokalisering än dem som kommittén föreslår. Vi vill också poängtera vikten av skalan när man pratar om att flytta ut myndigheter. Sannolikt leder förslaget inte till fler arbeten på landsbygden som sådan, utan snarare att myndighetsjobben flyttar till större orter över landet. Det kan dock också gynna landsbygden.

8. Styrning och organisering av landsbygdspolitiken

Länsstyrelsen instämmer i kommitténs övergripande analys och bakgrundsbeskrivning. Resonemangen bör dock kompletteras med att sektoriseringen

måste kunna överbryggas inom flera frågeområden som präglas av komplexa samhällsproblem. Komplexiteten kännetecknas av att delarna i problemet inte kan lösas var för sig, att problemen ständigt förändras över tiden och att en aktör ensam inte rår på dem. Komplexiteten ställer därför krav på samverkan mellan alla berörda aktörer och ofta på nya arbetssätt eller organisatoriska lösningar. Det gäller såväl städernas som landsbygdens utveckling, vilka dessutom är intimt förknippade med varandra.

8.1.1 Alla statliga utredningar får i uppdrag att beakta konsekvenser för landsbygdens utveckling

Kommitténs förslag bör tillstyrkas i princip. Med tanke på att flera olika slags komplexa samhällsproblem och tvärsektoriella frågor kan behöva beaktas i olika kommittéer, skulle skrivningen i kommittéförordningen dock kunna utformas så att kommittéer i sina betänkanden ska ange konsekvenserna av sina förslag för olika delar av landet, med särskild hänsyn till landsbygdernas utveckling.

8.1.2 Konsekvenserna för landsbygderna bör beskrivas i regeringens gemensamma beredning av propositioner och andra regeringsbeslut

Samma synpunkt som för 8.1.1, då de tvärsektoriella frågorna kan ha olika karaktär vid olika tillfällen och att flera olika slags följder behöver beaktas samtidigt i ett beslut.

8.1.3 Regeringen bör tydliggöra vissa myndigheters och statliga bolags landsbygdspolitiska ansvar

Länsstyrelsen stödjer kommitténs förslag.

8.1.4 Länsstyrelsernas roll inom landsbygdspolitiken stärks

Kommitténs resonemang och förslag är en god utgångspunkt. För att uppnå kommitténs syften och angripa de aspekter som kommittén tar upp i detta avsnitt, krävs dock fler åtgärder än kommitténs förslag att öka förvaltningsanslagets andel. Det handlar inte minst såväl om att se över och anpassa de övriga berörda myndigheternas uppdrag och hur de olika sakdepartementen ger uppdrag, som om att utveckla nya arbetsformer – och kanske organiseringsformer – för samordnarrollen. Om länsstyrelsen får ett förstärkt samordningsuppdrag för staten regionalt, bör även finansiering tillföras. Vi kan i sammanhanget påpeka att denna länsstyrelses verksamhet redan är spridd i länet på i huvudsak sex orter.

8.1.5 Landsbygdsdelegationer inrättas i länen

Vi instämmer i behovet av stärkt samordning på regional nivå, inte minst av statens agerande. Kommitténs förslag är värt att diskutera vidare. Utan tvekan behöver frågor om ansvar och befogenhet utredas ytterligare och arbetsvillkoren förfinas. En aspekt som måste vägas in är dock att länsstyrelsen, som kommittén påpekar, har det statliga samordningsansvaret inom sitt verksamhetsområde samt uppgiften att främja och samordna de statliga myndigheternas insatser för regional tillväxt. Dessa insatser gäller den regionala tillväxtpolitiken som helhet, inte enbart insatser till förmån för landsbygden. Övriga insatser behöver också samordnas bättre.

Vi bedömer således att svaret snarare är en samordningsdelegation – eller hållbarhetsdelegation – för länets utveckling som helhet. Den bör självfallet kunna beakta landsbygdens utveckling, men också helheten och andra aspekter av hållbar utveckling. I olika län kommer säkerligen också de olika aspekternas vikt att variera. Detta skulle bättre svara emot kommitténs ambition att delegationerna skulle ha uppgiften att ”på ett mer effektivt sätt än tidigare samordna staten i arbetet med regional utveckling”.

Länsstyrelsens nya uppgifter att hålla sekretariat för delegationen och särskilt återrapportera till regeringen är lämpliga och välkomna, men bör som sagt gälla statens bidrag till regional utveckling som helhet. Landsbygdens utveckling i länet bör självfallet vara en del av denna rapportering. Resurser behöver tillföras länsstyrelsen för dessa uppgifter.

Delegationens sammansättning väcker frågor. Några av de statliga myndigheter som kommittén räknar upp har ingen egen regional organisation. För vissa av dem utgör länsstyrelsen den regionala organisationen, som Naturvårdsverket och Jordbruksverket. Andra myndigheter, som har betydelse för den regionala utvecklingen, saknas, som ESF-rådet.

8.1.6 En tydligare reglering av den statliga styrningen av landsbygdspolitiken

Länsstyrelsen stödjer kommitténs förslag

9. Civilsamhället

Länsstyrelsen delar uppfattningen att civilsamhället har stor betydelse för utveckling och integration. Ett livskraftigt föreningsliv och en stark civil sektor engagerar många och skapar arenor för möte, samverkan och ömsesidig förståelse. Samtidigt måste detta matchas av en ekonomisk tillväxt som kommer alla till godo och skapar arbete samt ekonomisk och social bärkraft i det långa perspektivet. Länsstyrelsen ser positivt på förslaget som är i linje med det jämställdhetsarbete som bedrivs i samhället i stort.

9.3.2 Lokalt ledd utveckling med leadermetod över hela landet

Vår bild av Leadermetoden är att den har fungerat mycket bra. Att den ska tillämpas över hela landet och innefatta olika möjligheter är därför positivt. I betänkandet framgår det dock inte tillräckligt tydligt hur arbetet skulle organiseras. Att arbetet med lokalt ledd utveckling hanteras på regional nivå och inte nationell är viktigt för att koppla samman den lokala och den regionala nivån. Vår erfarenhet är att Sverige har mycket att vinna om det blir en bra samverkan mellan Leaderkontor/LAG och de regionala aktörerna, som ju också handlägger andra delar av samma fonder. Det ger en annan möjlighet att samordna insatserna och få ut mesta möjliga av de resurser som sätts in.

Reservation och särskilda yttranden i betänkandet

Det småskaliga kustfiskets problem lyfts i ett särskilt yttrande från oppositionspolitiker (s. 250). Även Länsstyrelsen anser att det är viktigt att detta fiske får en enklare reglering och minskade administrativa bördor.

Detta yttrande har beslutats av tf landshövding Lisbeth Schultze, efter föredragning av funktionschef Kajsa Lycke, Landsbygdsavdelningen. I handläggningen har även avdelningschef Lars Fröding, handläggare Stig Karlsson, vattenförvaltningshandläggare Björn Lagerdahl, handläggare Johan Larsson samt chefen för Länsledningens kansli Mikael Cullberg deltagit.

Lisbeth Schultze

Kajsa Lycke

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.